

Сергеј Н. Булгаков, *Трнов венац, Достојевској*

Бернар, Стари Бановци – Београд, 2015

Приредио Благоје Пантелић

Превод: Наташа Пољак и Нада Узелац

Библиотека Тихи глас

178 стр. ; 21 cm

ISBN 978–86–6431–019–2

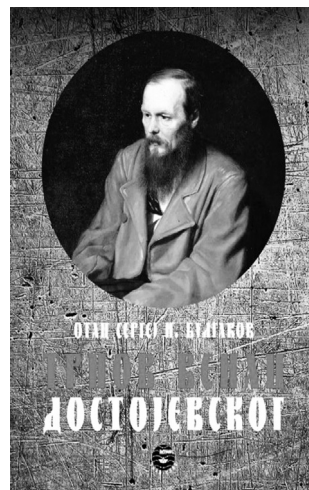
„Паде, паде Вавилон велики“: Булгаков о Достојевском

Књига *Трнов венац, Достојевској* (Бернар, Стари Бановци – Београд, 2015; превод Наташа Пољак и Нада Узелац) обухвата четири текста која је Сергеј Булгаков, у прве две деценије двадесетог века, написао о Достојевском. Приређивач Благоје Пантелић се у поговору детаљно бавио значајем дела (и личности) Достојевског за духовни развој овог, по његовом мишљењу, „једног од најзначајнијих богослова у историји хришћанске мисли“ чија је мисао „суштински одредила православну теологију наших дана“, док ћемо се овде посебно осврнути на аспект ове књиге који би се могао назвати политичким.

Са искуством Европе која се у међувремену, синхроним напором супротстављених политичко-идеолошких групација а све у покушају да више не буде „гробље“, у једном периоду претворила у масовну гробницу (са могућом репризом у блиској будућности) са планетарном доминацијом оног типа циви-

лизације и друштвеног устројства, односно оног типа разумевања човека на које је упозоравао Достојевски, толико да је та доминација изазвала већ институционализовану реакцију (при чему и сама та реакција добија не нарочито перспективне обресе) – тај аспект књиге се чини и најактуелнијим.

Ако се већ бавимо „простором логоса“, односно појмовима и идејама, не смемо бити равнодушни у односу на то како се ти појмови и идеје примењују и институционализују од стране различитих центара и носилаца моћи. Хришћански теолог и филозоф, тако, никако не би смео да превиђа процесе идеологизације садржаја хришћанске

вере, „подржављавања“ (државо-творне секуларизације и национализације) „војујуће“ Цркве, као и све присутнијег дискурса „апокалиптике“ у политици и култури.

Деидеологизујући и деидола-тризујући Достојевског, Булгаков у првом реду указује на кључне проблеме „инкултурације хришћанства“, односно начина на који истина вере обликује људски живот, културу и друштво. Та истина, за овог аутора, није апстрактни принцип који се по правилу намеће насиљем и манипулацијом, него вечно жива личност Исуса Христа која се обраћа потенцијално сваком човеку у сваком историјском тренутку. Могући одговор на овај увек отворени позив, као и његово „језичко“ уобличење, из хришћанске перспективе и јесте суштински за сваки разговор о односу хришћанства и културе. Тајна Достојевског је у Христу, а тајна како „Цркве у историји“, тако и историје – у „присуству“ Христа, односно „доживљају“ реалности Христове личности у одређеном историјском тренутку, од стране појединца, у заједници.

Хришћански теолог и филозоф, у том смислу, не би требало да буде попустљив према идеологизацији као претварању хришћанске истине (дакле Христа) у апстрактни принцип праћен одговарајућом праксом манипулације и насиља, колико ни према дискурсу „апокалиптике“ који, укидајући политику и историју,

сведочи о сопственој немоћи да се суочи са „светом“ у његовом конкретном историјском уобличењу, па тиме спреман да се преда том свету макар и захтевајући његово потпуно уништење. Апокалиптичар, дакле, захтевајући уништење „света“ као поља греховне страсти, „институционализовано“ стања палости, заправо захтева уништење света као Божије творевине, а тешко да је могућа већа заблуделост од те, данас толико присутне.

Наравно, тај захтев за уништењем се правда „сатанском“ природом доминантног носиоца (или носилаца) „овосветске“ моћи, али Булгаков на примеру великог руског писца разумно указује на опасности од поистовећивања „истине Христа“ – или пак њеног (Његовог) супротстављања – са конкретним политичко-историјским пројектима и пројекцијама. Ако суштина револуционарности и јесте у нихилизму, подједнако „сатанско зло“ се крије и у „бирокупатском деспотизму“ који је заменио идеал о Цару као оцу и гаранту народне слободе, толико драг Достојевском. Такође, ако је успешно детектовао „религијску истину“ социјализма, остварену у нихилизму, Достојевски није имао довољно слуха за његову „политичку истину“, а то је остала болна празнина у хришћанском, нарочито православном, дискурсу о политици, друштву и култури.

Ипак, чврста опредељеност Достојевског за монархизам била је мотивисана жељом за слободом

народа, а она би се манифестовала као могућност самоусавршавања сваког човека у друштву које карактеришу односи љубави. То је „политичка истина“ Достојевског коју Булгаков открива чак и „иза“ заблуда великог писца, због чега и по том питању остаје у битном сагласју са њим. То сагласје је могуће већ и зато што се под њим не подразумева усаглашеност апстрактних принципа, него однос личности и „додир душа“ који појединце повезује и ван просторних и временских граница, а чему је Булгакова (својим делом и личношћу „иза“ тог дела) надахнуо управо Достојевски.

Поред тога Булгаков нас упозорава да се, када судимо о оваквој или онаквој „природи“ савремених цивилизацијских или политичко-идеолошких формација, трудимо да „не пређемо границу дозвољену човеку“ како не би прешли границе „верујуће љубави“. Другим речима, у аскетском духу, како би виђење сопственог греха требало да нам буде прече од виђења анђела. Булгаков тиме, сасвим експлицитно, не заговара политичку и друштвену пасивност и немушност, али нас подсећа на праву улогу сведока и сведочења васкрслог Христа друштву, историји и култури: Богу, пише Булгаков, не треба „наша пасивност и лењост, него наша активност, слобода и моћ“, уз пажњу да у вртлогу историје и политичко-друштвених превирања та активност, слобода и моћ не

прерасту у „самовољу, безочност и вандализам“, негацију и рушење човека и творевине уместо стваралачког преображавања у сусрет будућем веку. То нам не брани да се бавимо ни политиком ни геополитиком, да се боримо за слободу народа и право избора „сопственог пута“ културно-цивилизацијског развоја, али опомиње на опрез и љубав Христом усиновљене деце Божије, како се не би десило да у име Христа газимо Његов лик.

Јер, ако смо већ апсолвирали „ужасе“ секуларизма, глобализације и „новог светског поретка“, не смемо подлегати магијско-метафизичком зову друге врсте – који ревитализовану патријарханост у њеним најдубљим тлачитељским основама поставља као једини пожељан културно-друштвени модел, а традицију заступања вредности индивидуалних слобода, правног поретка и социјалне правде (под кринком лажног антрополошког максимализма) представља као само предворје антихриста.

А то је и најважније упозорење које се може ишчитати из сјајне Булгаковљеве књиге о Достојевском – да се чувамо тлачитељског магијско-метафизичког порива за обликовањем света по мери сопствених жудњи, страхова и самообмана, уместо (стваралачког) слеђења воље Божије. Да нам критеријум не буде страх наше безочне самовоље, него страх Божији.

Владимир Коларић